

ОСНОВНІ ПРИЧИНИ НЕЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Державні підприємства створюються для розв'язання певних суспільних проблем загальнодержавного та місцевого значення. Вони є самостійно господарюючими одиницями з правами юридичної особи, заснованими за участю державного капіталу і керованими під контролем відповідних органів державної влади [1].

Усі державні підприємства, що функціонують в Україні можна поділити на групи, залежно від рівня управління ними державою. До першої групи належать підприємства, які повністю належать державі, вони закриті від зовнішніх інвестицій і управляються лише державою – це:

- 1) казенні підприємства;
- 2) унітарні державні підприємства;
- 3) державні корпорації (акціонерні компанії із 100% власністю держави).

До другої належать корпорації, які можуть частково належати іншим особам (фізичним чи юридичним), держава здійснює незначний вплив на їх діяльність – це:

- 1) акціонерні компанії з державною часткою власності понад 50%, але меншою ніж 75%;
- 2) акціонерні компанії з державною часткою понад 25%, але меншою ніж 50%;
- 3) акціонерні компанії з державною часткою власності меншою ніж 25%;
- 4) державні холдингові компанії [2].

Можна виокремити ряд спільних властивостей, які притаманні підприємствам, що перебувають у власності держави:

– дані підприємства створюються державою для досягнення певних цілей, переважно суспільних;

– види господарської діяльності підприємств державного сектора економіки законодавчо визначаються державою у встановленому порядку;

– держава як засновник повинна мати можливість впливати на діяльність кожного з них;

– частка держави в капіталі державних підприємств різних організаційно-правових форм залежить від мети створення. Якщо основна мета – виробництво суспільно-необхідних товарів і надання послуг в межах визначеної прибутковості, то держава повинна бути одноосібним власником, а підприємство як суб'єкт господарювання – унітарним. Якщо підприємство створюється з певним завданням і припускається можливість отримання прибутку без додаткових державних інвестицій, функціонує конкурентоспроможнo, в ринкових умовах на рівні з приватним, то підприємство засновується у формі господарського (акціонерного) товариства. Мінімальний розмір державної частки в капіталі підприємства законодавчо закріплено, для надання можливості державі права впливати на ухвалення рішень у його діяльності;

– підприємства, які входять до складу державного сектора, мають подвійний характер: більша їх частина повинна створювати суспільно-необхідні блага, а інша – отримувати прибуток [3].

Можна виокремити окремі сфери діяльності, в яких мають функціонувати державні підприємства, а саме:

1. Державні підприємства створюються в тих сферах, де приватні підприємства є неефективними;

2. У власності держави залишаються ті підприємства, які потребують її підтримки;

3. Підприємства, які є стратегічно важливими та забезпечують цілісність і безпеку держави загалом;

4. Підприємства, які виробляють суспільні товари і послуги мають перебувати у державній власності [4].

Державні підприємства у своїй діяльності виконують ряд функцій, основними з яких є:

- оздоровлення тих галузей, які перебувають у кризі за допомогою таких державних інструментів: надання субсидій, проведення оновлення, спеціалізації;
- забезпечення діяльності підприємств і галузей, які малорентабельні і не привабливі для приватних підприємців;
- допомога важливим галузям економіки з метою забезпечення необхідного рівня економічної життєдіяльності та прискорення НТП;
- охорона навколишнього середовища шляхом впровадження безвідходних технологій, будівництво очисних споруд та інше [4].

Погоджуємося з думкою тих вчених, які стверджують, що уряду країни не слід прагнути повного роздержавлення економіки. Деякі стратегічні та суспільні сфери мають залишитися у державній власності.

Досліджуючи проблему ефективності державних підприємств думки науковців розійшлися. Ряд науковців вважають, що державні підприємства і функціонування державної власності загалом може бути ефективною, інші стверджують про однакову ефективність державної і приватної власності. Деякі науковці переконують, що форма власності не є суттєвим критерієм, що впливає на ефективність діяльності підприємств. Однак, більшість економістів запевняють про низьку ефективність державної власності по відношенню до приватної [5].

З усього вищезазначеного ми можемо назвати причини, через які державні підприємства зокрема, та державна власність загалом мають низьку ефективність. Перш за все це пояснюється специфічною галузевою структурою, тобто державні об'єкти зосереджені головним чином в галузях, які є не вигідні для приватного капіталу. Іншою причиною є використання державних підприємств в якості інструменту державного регулювання економіки, відтісняючи показник рентабельності на другий план. Однією з найголовніших на нашу думку причин низької ефективності державних підприємств є неефективність самого процесу управління ними, хоча досить важливим фактором є особливості зовнішнього ринкового економічного середовища [6].

Для підвищення ефективності управління державними підприємствами поділяємо думку тих науковців, які вважають необхідністю розділити

підприємства, які перебувають у власності держави на дві групи залежно від комерційних і некомерційних інтересів держави.

В обов'язковому порядку потрібно розробити критерії ефективності функціонування державних підприємств окремо для кожної групи. Критерієм ефективності для першої групи мають стати економічні результати (фінансово-економічні показники, які дозволяють визначити порівняну життєздатність державних фірм), а для другої – ефективність суспільного виробництва загалом.

Необхідно удосконалити систему управління державними підприємствами, а саме: покращити рівень менеджменту шляхом підбору ефективних і компетентних кадрів; підвищити рівень кваліфікації управлінського персоналу; закріпити відповідальність керівників підприємств за прийняті рішення; розробити чітку систему державного регулювання та контролю за діяльністю цих підприємств як на загальнодержавному, так і на рівні самого підприємства.

Література:

1. Венгер В. Організація управління державними підприємствами: стан і перспективи // Економіка України. – 2006. – №3. – С. 26-33.

2. Білик М. Д. Фінансові проблеми державних підприємств // Фінанси України – 2004. – №3. – С. 70-82.

3. Головінов О.М. Загальнотеоретичні засади функціонування державного сектора // Актуальні проблеми економіки. – 2008/ – №1 (79). – С. 5-17.

4. Мотриченко В.М. Сфери діяльності та функції державних підприємств // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №5 (71). – С. 120-128.

5. Беланова Н.Н. Развитие категории „государственная собственность” в рыночных условиях // Вестник СамГУ. – 2006. - №10/1 (50). – С. 157-163.

6. Управление государственной собственностью: Учебник/ Под.ред. д.э.н., профессора В.И. Кошкина, н.э.н., доцента В.М. Шупыро. – М.: ИНФРА-М, 1997. – 496 с.